

Wolność człowieka

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Mounier Emmanuel, *Wprowadzenie do personalizmów*.
- Słomski Wojciech, *Duch personalizmu*, Warszawa 2008.

Wolność człowieka

Statua Wolności, Nowy Jork

Źródło: Stefano Brivio, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

Wolność jest jednym z najważniejszych pojęć filozoficznych, obrosłych wielowiekową tradycją – wiąże ona niezmiennie filozoficzną refleksję antropologiczną z etyką. Rozumienie człowieka w filozofii jest nierozłączne od rozstrzygnięć w obszarze jego wolności, a z nimi wiążą się konsekwencje etyczne. Pytania o to, czy jesteśmy prawdziwie wolni, co to znaczy, że jesteśmy i – w jakim zakresie – wolni, nurtowały filozofów od czasów antycznych. Już pierwsze wielkie antyczne szkoły etyczne – epikureizm i stoicyzm – wyrażały rozbieżne koncepcje ludzkiej wolności w świecie, bo u ich podstaw leżały różne ustalenia metafizyczne – indeterministyczna filozofia w przypadku epikurejczyków i deterministyczna myśl o fatum rządzącym ludzkim światem. Problem wolności jest także kluczowym zagadnieniem dla filozofów koncentrujących swą refleksję na człowieku – także, i w szczególności, dla personalizmu.

Twoje cele

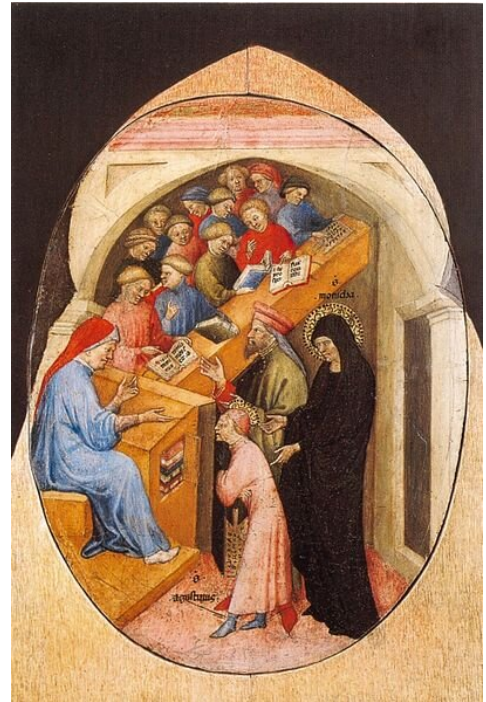
- Omówisz pojęcie wolności w jej podstawowych odmianach.
- Scharakteryzujesz wolność w ujęciu personalistycznym.
- Wskażesz różnice pomiędzy personalistyczną a marksistowską, egzystencjalistyczną i liberalną koncepcją wolności.
- Przeanalizujesz fragment tekstu filozoficznego Wojciecha Ślomskiego, *Duch personalizmu*.

Przeczytaj

Pojęcie wolności

Najważniejsze filozoficzne koncepcje wolności to:

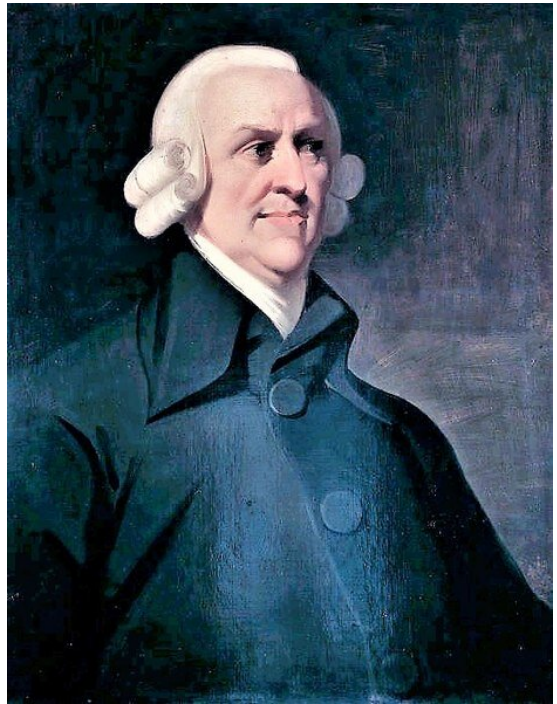
- chrześcijańska koncepcja **wolnej woli** – dotyczy natury człowieka, któremu Bóg dał wolność wyboru; sformułowana we wczesnym średniowieczu przez Augustyna Aureliusza; w świetle tej koncepcji człowiek ma wolność podejmowanych przez siebie działań i z wolności tej korzysta w pełni, wybierając pomiędzy złem a dobrem; właściwie wykorzystana wolność według Augustyna to wolność wyboru dobra, czyli postępowania zgodnie z wolą Bożą, wyrażoną w Biblii, w szczególności w jej etycznym przekazie; człowiek może jednak wybrać także grzech, czyli czyn niezgodny z religijną normą; według Augustyna człowiek został stworzony przez Boga jako z natury dobry i nakierowany na dobro; wolność ludzkiej woli podważają dziś zaś ustalenia psychologii (zwłaszcza dotyczące roli nieświadomości w ludzkim działaniu, a także neuropsychologiczne ustalenia dotyczące podejmowania decyzji przez ludzki mózg) oraz socjologii (zwłaszcza w zakresie wpływu procesu socjalizacji i otoczenia na ludzkie działanie);
- liberalna koncepcja wolności – opiera się na założeniu, że wolność może mieć wyłącznie charakter polityczny, gdyż człowiek nie jest z wolny natury; liberalizm stworzono przede wszystkim koncepcję **wolności negatywnej** – sformułowanej w epoce oświecenia przez prekursorów i twórców **liberalizmu**: Adama Smitha w sensie ekonomicznym – jako wolności od

Nicolo di Pietro, *Św. Augustyn przyprawdżony do szkoły przez św. Monikę*, między 1413 a 1415.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

przymusu państwa i władzy państwowej w prowadzeniu przez ludzi indywidualnej działalności gospodarczej oraz Johna Locke'a w sensie politycznym –jako wolności jednostki od ingerencji państwa w sferę przekonań, poglądów, wyznania; wolność od państwowej opresji była jednym z haseł rewolucji francuskiej; XIX-wieczny teoretyk demokracji liberalnej, John Mill jako podstawę wolności politycznej uznał wolność zgromadzeń, wolność słowa i przekonań oraz wolność od przymusu i przemocy; XX-wieczny teoretyk liberalizmu, Isaiah Berlin podzielił wolność w rozumieniu liberalnym na dwie podstawowe odmiany – negatywną jako wolność od państwowego przymusu i zewnętrznej ingerencji oraz pozytywną jako zbiór praw do samorealizacji;

Pośmiertny anonimowy portret Adama Smitha (ok. 1800 r.).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ciekawostka

Isaiah Berlin (brytyjski filozof) w 1958 roku, w swoim eseju *Dwie koncepcje wolności*, wydzielił wolność pozytywną, która miała być odmienna od wolności negatywnej. Była to „wolność do” opisująca sytuację, w której możliwościom zewnętrznym jednostki odpowiada wewnętrzna jej zdolność do realizacji własnego ja i związanych z tym celów; pozytywne ujęcie wolności wyraża myśl, że człowiek nie może być wolny, jeżeli nie będzie dysponował odpowiednimi środkami do samorealizacji. Rozważając wolność negatywną pytamy: W jakiej mierze jestem rządzony?” i „Jak daleko sięga obszar, w którego granicach podmiot – osoba bądź grupa osób – ma lub powinien mieć całkowitą swobodę bycia i działania wedle własnej woli, bez wtrącania się innych osób?”. Gdy myślimy o wolności pozytywnej, musimy zapytać: „Kto mną rządzi?”, „Co lub kto jest źródłem władzy lub ingerencji, która może przesądzić, że ktoś ma zrobić raczej to niż tamto, być taki, a nie inny?”

- marksistowska koncepcja wolności jako „uświadomienia konieczności” – sformułowana w XIX w. przez Karola Marksa, rozumiana jako świadoma zdolność podejmowania działań w świecie materialnym, ograniczonym prawami przyrody, w obrębie tych praw i zgodnie z nimi;
- egzystencjalistyczna koncepcja wolności absolutnej – sformułowana przez Jeana-Paula Sartre'a, który twierdził, że człowiek jest „skazany na wolność”, jest w świecie bytem, który jest zdeterminowany przez wolność decydowania o sobie samym i swym losie;

w warunkach nieobecności żadnego absolutnego bytu określającego ludzkie normy postępowania wolność ta przybiera rozmiary absolutne – nie jest niczym ograniczona, zależy jedynie od podmiotowych możliwości decydowania o swych wyborach przez ludzi; w [egzystencjalizmie](#) wolność ta wiąże się z odpowiedzialnością za siebie i swój los, ale także za innych.

Wolność w ujęciu personalistycznym

Emmanuel Mounier w swej koncepcji wolności nawiązuje wprost do chrześcijańskiej tradycji pojmowania tego pojęcia. Dla Mouniera, podobnie jak dla Augustyna, konstytutywną właściwością [osoby ludzkiej](#) jest wolność jej wyborów i działań. Ma ona charakter podmiotowy i jest jednym z podstawowych ludzkich doświadczeń. Człowiek doświadcza wolności, ma bowiem wolną wolę i może decydować o swych działaniach. Nie jest to jednak wolność absolutna, ogranicza ją etyczna perspektywa [transcendencji](#) – Bóg i jego etyczne wskazania. Pod tym względem Mounier nie różni się zasadniczo od Augustyna. Dzięki wolności człowiek realizuje swe autokreacyjne możliwości, w warunkach wolności dokonuje on też aktu przekroczenia samego siebie i otwarcia na innego. Wolność jest jednak zawsze indywidualnym przeżyciem przez człowieka konkretnej sytuacji, w konkretnym „tu i teraz”. Píše Mounier:

((Emmanuel Mounier

Wprowadzenie do personalizmów

Wolność jest z reguły ściśle uwarunkowana i ograniczona przez naszą konkretną sytuację. Być wolnym to znaczy w pierwszym rzędzie przyjąć ten warunek i znaleźć w nim oparcie. Nie wszystko jest możliwe, nie wszystko jest możliwe w każdej chwili.

Źródło: Emmanuel Mounier, *Wprowadzenie do personalizmów*.

Ludzka wolność jest zawsze według Mouniera uwarunkowana, tzn. ludzkie działanie jest zawsze wewnątrznie i zewnątrznie ograniczone warunkami tego działania. Człowiek nie może uczynić wszystkiego, co by chciał, ale w warunkach, w których doświadcza swego losu, może tworzyć siebie jako coraz doskonalszą osobę, nawiązując relację z innymi, którzy go otaczają oraz przekraczając siebie w tych relacjach, otwierając się na innych. Osoby te nie ograniczają wolności osoby, ale tworzą dla niej nowe możliwości rozwoju i doskonalenia się, działania ku dobru. Pisał Mounier:

((Emmanuel Mounier

Wprowadzenie do personalizmów

Przez doświadczenie wewnętrzne osoba ukazuje się nam także jako obecność skierowana ku światu i innym osobom, wmieszana w świat i między inne osoby, bez kresu, w perspektywie powszechności. Inne osoby nie ograniczają jej, one pozwalają jej być i wzrastać. Osoba istnieje, tylko zwracając się ku drugiemu człowiekowi, tylko przez drugiego człowieka może siebie poznać, tylko w drugim człowieku może siebie odnaleźć.

Źródło: Emmanuel Mounier, *Wprowadzenie do personalizmów*.

Mounierowska krytyka innych koncepcji wolności

Mounier występował przede wszystkim przeciw egzystencjalistycznej koncepcji wolności Jeana-Paula Sartre'a, ale pośrednio poddawał krytyce liberalne rozumienie tego pojęcia, bo ono leżało u podstaw koncepcji Sartre'a. Nie akceptował także ujęcia marksistowskiego, odrzucając pojmowanie wolności jako konieczności podejmowania wyborów w świecie materialnych konieczności. Analizując tę krytykę, badacz personalizmu, Wojciech Słomski referuje ją następująco:

((Wojciech Słomski

Duch personalizmu

Przeciwko tak pojętej wolności [absolutnej wolności człowieka w ujęciu Sartre'a] wysuwa Mounier dwojakiego rodzaju argumentację. Przede wszystkim wolność absolutna sprzeczna jest z istotą osoby, do której należy przeciwstawienie się tendencjom do depersonalizacji. Zdaniem Mouniera, nie ma żadnej istotnej różnicy pomiędzy wolnością absolutną a wolnością pojmowaną jako samowola, szukanie własnej korzyści, niezobowiązującej rozrywki i zaspokojenia egoistycznych potrzeb. [...] Wolność ma dla Mouniera zawsze wymiar społeczny – jedynie we wspólnocie wolnych osób człowiek może podejmować zobowiązania, współpracę i odpowiedzialność za siebie i za innych. [...]

Źródło: Wojciech Słomski, *Duch personalizmu*, Warszawa 2008, s. 122–125.

((Wojciech Słomski

Duch personalizmu

Wolność nie może być koniecznością, na którą, według Sartre'a, wszyscy jesteśmy skazani, lecz jest możliwością, zdolnością określania rzeczywistości i kierowania się nią w celu spełnienia się osobowego. [...] Wolność nie jest powiązana z bytem osobowym na podobieństwo „skazującego wyroku”, lecz jest propozycją, którą można przyjąć lub odrzucić. [...]

Źródło: Wojciech Słomski, *Duch personalizmu*, Warszawa 2008, s. 122–125.

Wojciech Słomski

Duch personalizmu

Wolność nie jest w personalizmie Mouniera wolnością bez granic także dlatego, że oprócz jej uwarunkowania całościową kondycją ludzką, jest ona ograniczana poprzez relację, w jakiej człowiek pozostaje do Boga. Człowiek zwraca się w swej wolności ku Bogu poprzez siłę wewnętrzną, którą Mounier porównuje do kwiatu, zwracającego się ku Słońcu. [...]

Źródło: Wojciech Słomski, *Duch personalizmu*, Warszawa 2008, s. 122–125.

Wojciech Słomski

Duch personalizmu

Mounier polemizuje także z liberalizmem [...], dla którego wolność nie jest wprawdzie czymś absolutnym, jak dla Sartre'a czy Kierkegaarda, lecz jest równie nieograniczona. Liberalizm pojmuje wolność nie tylko jako brak zewnętrznego przymusu, lecz także jako wolność wewnętrzną, wynikającą z braku ograniczających zobowiązań i z braku odniesienia do transcendencji. W praktyce niebezpieczny okazuje się zwłaszcza drugi człon koniunkcji: oderwanie człowieka od jego odniesienia ku Bogu zaprzecza wolności, ponieważ „dążenie osoby jako takiej skierowane jest ku absolutnej samoistności Boga” [...].

Źródło: Wojciech Słomski, *Duch personalizmu*, Warszawa 2008, s. 122–125.

Wojciech Słomski

“ **Duch personalizmu**

Dużą wagę przywiązuje Mounier do rozróżnienia pomiędzy wolnością a swobodą (swobodami). Mianem „swobód” określa Mounier różne rodzaje wolności, jakie człowiek uzyskuje z zewnątrz i jakie wynikają z jego uczestnictwa w strukturach społecznych i politycznych. [...]

Źródło: Wojciech Słomski, *Duch personalizmu*, Warszawa 2008, s. 122–125.

“ Wojciech Słomski

Duch personalizmu

Obiektywne warunki zewnętrzne nie są wprowadzić w stanie doszczętnie zniewolić człowieka, jednak wolność w warunkach zbyt ciężkich niewiele różni się od „uświadomionej konieczności”, o której pisał Marks. Dlatego też odróżnić należy troskę o filozoficzne, religijne czy prawne koncepcje wolności od troski o zapewnienie konkretnych swobód, traktowanych jako przejawy wolności.

Źródło: Wojciech Słomski, *Duch personalizmu*, Warszawa 2008, s. 122–125.

Słownik

egzystencjalizm (filozofia egzystencjalna)

ruch filozoficzny powstały w latach 30. XX w. w Europie, który w centrum zainteresowania stawiał problematykę ludzkiego istnienia w świecie, zwłaszcza jego sensu i konsekwencji etycznych

liberalizm

(z łac. *liberatis* – wolność) zespół przekonań filozoficznych, społecznych i politycznych, dla których centralną kategorią jest ludzka wolność osobista i ludzka indywidualność

osoba ludzka

człowiek pojmowany jako jednostkowy i niepowtarzalny byt o szczególnej wartości, wynikającej z jego osobowej godności, wyróżniającej spośród wszelkich bytów innego rodzaju, a także tworzący wartości w relacji z innymi i przekraczaniu siebie w komunikacji i współdziałaniu z innymi

transcendencja

(łac. *transcendens* – przekraczający) rzeczywistość metafizyczna wykraczająca poza rzeczywistość empiryczną – dostępną zmysłom rzeczywistość fizykalną

wolna wola

w teologii i filozofii chrześcijańskiej zdolność człowieka do podejmowania wyborów i działań zgodnych z własnymi intencjami

wolność negatywna

wolność od przymusu i ingerencji ze strony władzy, w szczególności władzy państwowej

wolność pozytywna

wolność ludzi do realizacji praw wynikających z człowieczeństwa, np. nauki, pracy, opieki

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli i porównaj personalistyczną koncepcję wolności z innymi jej ujęciami.

◦ Wolność

- chrześcijańska koncepcja wolności
 - wolna wola
 - wolność jako zdolność wyboru dobra
 - „kochaj i rób co chcesz" (A.Aureliusz)
- personalistyczna koncepcja wolności
 - wolność osoby do autokreacji
 - wolność jako zdolność przekraczania siebie i współdziałania z innymi
 - wolność jako indywidualne doświadczenie osoby
- marksistowska koncepcja wolności
 - „wolność jako uświadomiona konieczność"
 - wolność w świetle materialnym
 - wybór jako konieczność
- liberalna koncepcja wolności
 - wolność jednostki do swobodnego działania
 - wolność negatywna - wolność od przymusu, zwłaszcza państwa
 - wolność słowa, przekonań, wyznania
- egzystencjalistyczna koncepcja wolności
 - absolutna wolność w świecie bez Boga
 - „człowiek skazany na wolność" (J.P.Sartre)
 - wolność wymaga odpowiedzialności za siebie, swój los i innych

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wybierz koncepcję wolności, którą uważasz za najtrafniejszą i uzasadnij swój wybór.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj filozofom odpowiednie koncepcje wolności.

Augustyn Aureliusz

uświadomiona konieczność

Karol Marks

wolna wola

Jean-Paul Sartre

wolność negatywna

John Locke

skazanie na wolność

Ćwiczenie 2

Wolność jako wybór dobra to określenie charakterystyczne dla...

☐ egzystencjalistycznej koncepcji wolności.

☐ marksistowskiej koncepcji wolności.

☐ chrześcijańskiej koncepcji wolności.

☐ liberalnej koncepcji wolności.

Ćwiczenie 3

Uzupełnij pojęcia wspólne dla podanych niżej par kierunków filozoficznych.

chrześcijaństwo – personalizm:

liberalizm – egzystencjalizm:

egzystencjalizm – marksizm:

obojętność

świadomość

absolutyzm

samorealizacja

indywidualność

miłość

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj podanym niżej kierunkom filozoficznym najważniejsze konsekwencje ludzkiej wolności.

liberalizm

odpowiedzialność

personalizm

dobro

chrześcijaństwo

konieczność

marksizm

wybór

egzystencjalizm

miłość

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj zadanie.

((Emmanuel Mounier

Wprowadzenie do personalizmów

Inne osoby nie ograniczają jej [osoby], one pozwalają jej być i wzrastać. Osoba istnieje, tylko zwracając się ku drugiemu człowiekowi, tylko przez drugiego człowieka może siebie poznać, tylko w drugim człowieku może siebie odnaleźć.

Źródło: Emmanuel Mounier, *Wprowadzenie do personalizmów*.

Określ, na czym polega ludzka wolność w ujęciu personalistycznym na podstawie powyższego fragmentu tekstu E. Mouniera.

Ćwiczenie 6

Wskaż, które elementy różnią personalistyczną od egzystencjalistycznej koncepcji wolności...

☐ stosunek do transcendencji.

☐ stosunek do własnych potrzeb.

☐ stosunek do innych.

☐ stosunek do własnego rozwoju.

Ćwiczenie 7

Przyporządkuj personalistycznej i liberalnej koncepcji wolności charakterystyczne dla nich elementy.

Personalistyczna koncepcja wolności

Współpraca z innymi

Rywalizacja z innymi

Liberalna koncepcja wolności

Nakierowanie na obiektywne dobro

Nakierowanie na subiektywne dobro

Osobowy charakter

Indywidualistyczny charakter

Ćwiczenie 8

Na czym według ciebie polega wartość personalistycznej koncepcji wolności?

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Wolność człowieka

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XI. Początki filozoficznej teologii. Uczeń:

3) rekonstruuje filozoficzno-duchowe poszukiwania św. Augustyna: manicheizm, sceptycyzm, neoplatonizm, chrześcijaństwo.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

1) wymienia ważniejsze cechy, odmiany i przedstawicieli (w tym prekursorów) egzystencjalizmu;

2) przedstawia główne idee humanistycznego egzystencjalizmu Jean-Paula Sartre'a;

4) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Omówisz pojęcie wolności w jej podstawowych odmianach.
- Scharakteryzujesz wolność w ujęciu personalistycznym.
- Wskażesz różnice pomiędzy personalistyczną a marksistowską, egzystencjalistyczną i liberalną koncepcją wolności.
- Przeanalizujesz fragment tekstu filozoficznego Wojciecha Ślomskiego, *Duch personalizmu*.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna podstawowe koncepcje wolności;
- charakteryzuje wolność w ujęciu personalistycznym;
- wskazuje różnice między personalistyczną a marksistowską, egzystencjalistyczną i liberalną koncepcję wolności;
- analizuje fragment tekstu filozoficznego Wojciecha Ślomskiego, *Duch personalizmu*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Wolność człowieka” ze wskazaniem na znajdujący się w nim tekst źródłowy. Uczniowie powinni tekst przeczytać i przygotować się do jego omówienia: przygotować wstępne informacje, które pozwolą umiejscowić tekst w kontekście biograficznym oraz historyczno-filozoficznym.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformę i wyświetla na tablicy stronę tytułową e-materiału. Przedstawia uczniom temat lekcji oraz jej cele, a następnie wspólnie z nimi określa kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Wybrany uczeń rozpoczyna wstępną dyskusję wokół tematu lekcji, przedstawiając i uzasadniając swoje stanowisko. Po zakończeniu dyskusji chętna/wybrana osoba przedstawia wnioski.
3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Wolność człowieka*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki. Nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną porządkującą ten etap pracy.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *Zapoznaj się z mapą myśli i porównaj personalistyczną koncepcję wolności z innymi jej ujęciami.* Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi
4. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia nr 5-8, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.
5. **Interpretacja uogólniająca tekstu źródłowego.** Uczniowie przygotowują konspekt pracy argumentacyjnej, w której przedstawią interpretację omawianego tekstu źródłowego. Pracują indywidualnie, posilając się notatkami oraz treściami ćwiczeń.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformie nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wybrany uczeń odczytuje cele lekcji, a następnie wszyscy wspólnie omawiają: co udało się osiągnąć, do czego warto wrócić, czego nie udało się zrealizować i dlaczego.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz pracę argumentacyjną na temat: *Źródła wolności człowieka*. Swoją wypowiedź poprzyj odpowiednimi argumentami.

Materiały pomocnicze:

- *Dydaktyka filozofii. Antropologia*, red. S. Janeczek, Lublin 2010.
- *Dlaczego filozofia? Filozofia a świat współczesny, doświadczenia źródłowe, drogi do filozofii*, „Filo-Sofija” 26(2014/3), s. 237–256.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.